

και νεώτεροι φιλόσοφοι και οι Βυζ. θεολόγοι, Γρηγόριος ο Νύσσης, Χρυσόστομος, Μάξιμος Ὁμολογητής, Δαμασκηνός και Συμεών ο Νέος θεολόγος. Ὁπτασία τοῦ Θεοῦ κάλλους εἶναι ἡ τάσις πρὸς πνευματικὴν τελείωσιν, ὁμοίωσιν πρὸς τὸν Θεὸν και ἔνωσιν μετ' αὐτοῦ. Ἀκολουθῶς ὁ σ. περιγράφει και ἀναλύει ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διδαχμάτων τῶν Πατέρων πέντε κυρίας ἀρετάς, Πίστιν, πραότητα, ταπεινοφροσύνην, ἀπάθειαν και ἀγάπην και ἐκθέτει πῶς αὐται ἐκφράζονται εἰς τὴν Βυζ. εἰκονογραφίαν. Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο πείθεται τις ὅτι ἡ εἰκονογραφία ἀκεῖ μέγα ἔργον, ἀνάλογον πρὸς τὸ τῶν ἱερῶν κειμένων, διὰ τὴν στερέωσιν και τὴν ὑψωσιν τῆς ψυχῆς τῶν χριστιανῶν.

Ἐκ τῶν παρατιθεμένων εἰς τὰ παραρτήματα κειμένων, τὰ ὁποῖα εἶναι πολὺ διαφωτιστικὰ και ἔρχονται ὡς ἀντικειμενικὴ τρόπον τινὰ ἐπικύρωσις τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν ἐκτιμήσεων τοῦ σ., ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ἡ λαμπρὰ μελέτη τοῦ πρίγκιπος Τρουμπέτσκοϊ διὰ τὴν ἔννοιαν και τὴν ἐκφρασιν τῶν εἰκόνων και τὴν ἐξέλιξιν τῆς Ρωσσοικῆς ζωγραφικῆς. Ὁρισμένας ἐκτιμήσεις τούτου, μὴ γνωρίζοντος εἰς τὴν ἐποχὴν του δεδομένα πού γνωρίζομεν σήμερον, ἀντικρούει δι' ἐπιχειρημάτων σταθερῶν ὁ συγγραφεὺς.

Τὸ ὄρατον βιβλίον τοῦ Καβαρνοῦ ἀποτελεῖ μίαν καθαρὰν, σαφῆ και πλήρη ἐκθεσιν τοῦ θέματος τῆς Βυζαντινῆς εἰκονογραφίας και ἐπίσης μίαν ἀπαράμιλλον αἰσθητικὴν ἀνάλυσιν τῶν βυζαντινῶν εἰκόνων ἐν ἀντιπαραβολῇ και πρὸς τὰς θρησκευτικὰς εἰκόνας τῆς Δύσεως και πρὸς τὰς τῶν κοσμικῶν συγχρόνων ζωγράφων. Ἀποτελεῖ ὄντως ἕνα λαμπρὸν ἔργον αἰσθητικῆς μύσεως, μεταφραζόμενον δὲ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ θὰ παρεῖχε πολλὴν τὴν ὠφέλειαν.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

Δ. Θ. ΣΑΚΑΛΗ, Ἀνάττικα και Ψευδάττικα ἀπὸ τὸν ἀττικιστὴ Μοίρη, Ἀνάτυπο ἐκ τοῦ Στ' τόμου τῆς «Δωδώνης», Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, Ἰωάννινα 1977, σελ. 441—470.

Ὁ ἀγὼν διὰ τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης, τὸν λεγόμενον Ἀττικισμόν, ἤρχισεν ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου εἰς τὴν Ρώμην μετὸν Σικελιώτην Καϊκίλιον και τὸν Ἀλικαρνασσέα Διονύσιον. Ὁ πρῶτος ἔγραψε βιβλίον «Κατὰ Φρυγῶν, Τίτι διαφέρει ὁ Ἀττικὸς ζῆλος τοῦ Ἀσιανοῦ». Κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα ἡ καθαρότης ἀπετέλει γενικὸν μέλημα, λόγῳ τοῦ ὅτι λαοὶ βάρβαροι ἐλληνίζοντες παρέφθειρον τὴν μορφήν τῆς γλώσσης, πλήθος δὲ λεξικῶν και ὀνομαστικῶν ἐκυκλοφόρει, δι' ὧν ἐδίδοντο ὀδηγίαι τῷ τύπου: *τῆμερον Ἀττικοί, σήμερον Ἑλληνες*. Τοιοῦτοι λεξικογράφοι ἐν γενικωτέρῳ ἔννοια ἦσαν μεταξύ ἄλλων και ὁ Ἀρποκρατίαν, ὁ Φρόνυχος, ὁ Πολυδεύκης και ὁ Μοῖρις. Τοῦ τελευταίου τὸ λεξικὸν ἐπεγράφετο *Λέξεις Ἀττικαί*. Τοῦ λεξικοῦ τούτου κριτικὴν ἀποτελεῖ ἡ ἐν ἐπιτεφαιλίδι μελέτη.

Ὁ συγγραφεὺς δεχόμενος ὅτι τὸν Ἀττικισμόν κατὰ τὰς σημερινὰς ἀντιλήψεις ἐκφράζουν αἱ Ἀττικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν κλοσσικῶν χρόνων, οἱ δέκα ῥήτορες και ὁ Ἀριστοφάνης, δευτερευόντως δὲ μόνον ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλάτων και οἱ τραγικοί, ἐνῶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐθεωροῦντο ὅλοι ἀττικοί, ἐλέγχει τὸ λεξικὸν τοῦ Μοίριδος και εὐρίσκει εἰς αὐτὸ 9 λέξεις, τῶν ὁποίων ὁ προβαλλόμενος ὡς

ὀρθὸς ἀττικὸς τύπος ἀπα.τᾶ μὲν εἰς τοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς, ὄχι ὅμως εἰς τοὺς καθαρῶς ἐκφράζοντας τὸν ἀττικισμόν διὰ τοῦτο καὶ χαρακτηρίζει τὰς λέξεις αὐτὰς ὡς ἀναττικoὺς καὶ ψευδαττικoὺς. Ἔτσι καὶ ὁ Μοῖρις ἐλέγχεται ὡς σφαλόμενος ἐνῶ ἤθελε νὰ καθοδηγήσῃ τοὺς ἄλλους. Περαιτέρω ὁ σ. ἐκ τῶν «σφαλμάτων» τούτων τοῦ Μοίριδος συμπεραίνει ὅτι οὗτος διέπραξε τὰ σφάλματα αὐτά, διότι δὲν ἦτο νηφάλιος Ἀττικιστῆς, ἀλλὰ ἀνωμαλιστῆς (τὸ ἀνωμαλία καὶ ἀναλογία ἀπετέλουν ἄνους τῶν φιλολογικῶς ἐριζουσῶν περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν κειμένων Ἑλληνιστικῶν σχολῶν) καὶ λεξιθήρας λέξεων σπανίων καὶ ἐπιβλητικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγγυώμεναι τὴν ἀττικὴν εὐγένειαν ἦσαν κατάλληλοι διὰ τοὺς σπουδαστὰς τῆς Ρητορικῆς, ἐνῶ ἀπέφυγε τὰς κοινοχρήστους, αἱ ὁποῖαι ἐνεθύμιζον κλημερινότητα καὶ ἴσως καὶ χυδαιότητα.

Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διατυπωθῇ μία παρατήρησις ἀφορῶσα εἰς τὸ θεμέλιον τῆς κρίσεως. Ὅταν ὁ Μοῖρις ἀντιπαραθέτει τοὺς τύπους τῶν λέξεων μὲ τοὺς χαρακτηρισμοὺς Ἀττικῶς - Ἑλληνικῶς ἢ Ἀττικῶς - κοινῶς, τὸ Ἀττικῶς εἰς αὐτὸν ἀποτελεῖ ἔννοιαν διάφορον, ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἔννοεῖ ὁ σημερινὸς συγγραφεὺς· ὁ Μοῖρις δηλαδὴ ἔννοεῖ ἀφ' ἐνὸς μὲν καλὰ, ὀρθὰ Ἑλληνικά, αὐτὰ ποὺ ἔγραψαν ὅλοι οἱ ὀνομαστοὶ συγγραφεῖς τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ Ἑλληνικά ποὺ ἐμιλοῦν καὶ γράφουν σήμερον (δηλαδὴ τότε) οἱ βάρβαροι λαοί, οἱ Φρύγες, ὅπως ἔλεγεν ὁ Καικίλιος, κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν.

Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μοίριδος καὶ τῶν δευτέρων σοφιστῶν ἡ τάσις τοῦ καθαρολογισμοῦ ἦτο ἀποτέλεσμα γενικωτέρας συγκρίσεως ὄχι πρὸς ὅ,τι σήμερον λέγομεν ἀττικόν, ἀλλὰ πρὸς ὅ,τι τότε ἦτο κλασσικόν, ἀρχαϊκόν, καθιερωμένον ὑπὸ τῶν πρὸ τοῦ Μενάνδρου συγγραφέων. Ἐπομένως ἀφοῦ μὲ τὸ ἀττικόν ἄλλο ἔννοεῖ ὁ Μοῖρις καὶ ἄλλο ὁ σημερινὸς συγγραφεὺς τὸ συμπέρασμα ἀνάττικα καὶ ψευδάττικα χάνει τὴν βᾶσιν του.

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς δύο λήμματα ἀττικά (δηλαδὴ δόκιμα, κλασσικά) τοῦ Μοίριδος, τὰ ὁποῖα ὁ σ. θεωρεῖ ὡς «ἰωνισμοὺς» θὰ ἠδύνατο νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶν ἰωνισμοὶ λέξεις ἀπαντῶμεναι καὶ εἰς ἄλλας συγχρόνους διαλέκτους, ὡς λ. χ. τὸ ἄση, εἰς τὴν Αἰολικὴν, τὸ πασίγνωστον ἐκ τοῦ στίχου τῆς Σαπφούς DK 1 μῆ μ' ἄσαισι μῆδ' ὄνιαισι δάμνα καὶ τὸ ἔγγνος, εἰς τὴν Δωρικὴν, πρβλ. IG V (1). 1392. 72. Δηλαδὴ καὶ αἱ δύο λέξεις ἦσαν χρήσεως πανελληνίου καὶ ὄχι μόνον ἰωνικῆς. Καὶ δι' ἓνα τρίτον λῆμμα ἀκρατώτερος - ἀκρατέστερος δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ὑπάρχει ἀντιστοιχία πρὸς διπλοῦν θετικόν, ἀκρατος - ἀκρατής.

Ἡ ἐκ τῶν ὑπολοίπων ἐξ λημμάτων, καὶ μόνον ἐξ, ἀπὸ ὀλόκληρον τὸ λεξικόν τοῦ Μοίριδος συναγωγὴ συμπεράσματος ὅτι οὗτος δὲν ἦτο νηφάλιος θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἀνεπαρκῶς ἡτιολογημένη. Ὁ Μοῖρις ἀπλῶς ἀντιδιαστέλλει: αὐτὸ εἶναι τῆς παλαιᾶς Ἀττικῆς—αὐτὸ εἶναι τῆς νεωτέρας Ἀττικῆς, ἦτοι τῆς Κοινῆς Ἑλληνικῆς. Ἄλλως ἔχει βεβαίως τὸ πρᾶγμα διὰ τὸν Φρόνιχον, ὁ ὁποῖος ἐπιπλήττει καὶ παλαιότερους τοῦ συγγραφεῖς μεταχειριζομένους λέξεις μὴ καθιερωμένας ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Αὐτὸς ἐνθυμίζει μερικοὺς συγχρόνους λογιστάτους καθαρολογοῦντας πρὸς τὴν ἀντίθετον πλευράν.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

ΗΛΙΑ Θ. ΚΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ κλιμάκωση τῶν ἠρώων στὴν Ἰλιάδα, (διὰ τριβὴ ἐπὶ διδαστορία), Θεσσαλονίκη 1977, σχ. 8ον, σελ. 336.

Πρόθεσις τοῦ συγγραφέως εἶναι νὰ καταδείξῃ ὅτι ὁ Ὅμηρος μὲ κριτήριον τὴν